

PRAŽSKÁ SOUKROMÁ MALÁ POŠTA

Od neznámého autora

Právě před 10 lety byl v katalogu Světové výstavy PRAGA 78 uveden článek známého publicisty a odborníka p. Heinricha Himmela ze Št. Hradce o tzv. soukromých malých poštách ve Vídni, Praze a Št. Hradci. Autor zde shrnul to nejpodstatnější, co je o těchto zajímavých poštovních institucích dosud známo. Uvádí, že dosud známe velmi málo dopisů podaných na soukromé malé poště v Praze a přeje sběratelům hodně štěstí k nálezům dalších dokumentů.

Domnívám se tedy, že bude užitečné ohlédnutí na uplynulých 10 let, co je v tomto zajímavém oboru nového. Nezajímá to totiž pouze sběratele u nás, ale zájemci a sběratelé jsou i v zahraničí, protože spojnicí tvoří osoba zakladatele malých pošt Francois G a r c i e, původem Holanďana nebo dle jiných pramenů Francouze, který pravděpodobně zkušenosti přebíral u Josefa Hardyho, zakladatele vídeňské malé pošty, které uplatnil založením malé pošty v Praze a později i ve Št. Hradci.

Pražská malá pošta fungovala od svého založení 1. 8. 1782 až do jejího zrušení r. 1820 poměrně krátce a to je ještě k upřesnění její činnosti třeba rozdělití funkční období na tři části:

I. Od uvedení do provozu 1. 8. 1782 do r. 1784, kdy tato malá pošta fungovala opravdu jako s o u k r o m á pod vedením majitele Fr. Garsie,

II. Od r. 1784 do 1819 byla činnost soukromé malé pošty dle nařízení sjednocena s činností státní pošty na Malé Straně, a tím se vlastně ztratil charakter s o u k r o m é pošty,

III. Období od r. 1819 do 1820, kdy byla tato pošta zrušena, jest plné nejasností o jejím provozu, protože 23. 2. 1819 vydává české místodržitelství v Praze nařízení o znovupronájmu pražské malé pošty na dalších 10 let. Nařízení je podepsáno hrabětem Frant. Kolovratem.

Již první pohled na toto rozdělení napovídá, že nejzajímavější charakter bude ono první kratičké období, protože právě s o u k r o m ý charakter této instituce osobně spravované majitelem je to velikou zvláštností a výjimečností. Vždyť co úsilí bylo státem vynaloženo alespoň na částečnou likvidaci monopolu hraběte PAARa, kdy byla pošta zestátněna r. 1722, a co starostí přinášela v té době akce spojená s výkupem dědičných pošt, tedy od soukromých osob. Zřízení malé pošty tedy nijak nezapadá do tehdejšího vývoje. Navíc překvapuje skutečnost, že v době, kdy je jediný poštovní úřad v Praze na malé Straně, zřizuje se jako druhý v Celetné ul. č. 14, a to soukromého charakteru.

Obrátme však pozornost k dokladům, které se z provozu této malé pošty zachovaly. Není jich mnoho. Nejvíce dopisů pochází z druhého období. Malá pošta od počátku používala při podání dopisu razítka, ze kterých je nejznámější ono písmeno „P“ v kroužku. Nevím, kolik dopisů s tímto jistě vzácným razítkem dnes existuje, ale mně je jich známo pět. To sice není nijak rozhodující, ale uvádím to proto, že jsem zjistil na těchto příkladech dobu podání rok 1789 a později. Jeden z nich je v rukou zahraničního sběratele, ostatní ve sbírkách našich sběratelů. Jistě, že není vyloučen nález dalších. Veliké překvapení ovšem bylo, když rakouský sběratel oznámil nález dopisu podaného na malé poště v Praze s adresou do Klatov z roku 1789, který

neměl písmeno „P“ v kroužku, ale písmeno „G“. Tím vyvstala otázka, jestli pražská malá pošta neměla i další písmenková razítka. tak, jak tomu bylo u vídeňské a později i u malé pošty ve Št. Hradci. A opravdu došlo k dalšímu nález dopisu, který nesl podací razítko malé pošty v Praze s písmenem „D“. Šťastným nálezcem byl tentokrát náš sběratel.

Z třetího časového období 1819 – 1820 jsem doposud o žádném nález dopisu pražské malé pošty neslyšel a není mi známo, jestli vůbec k reaktivaci malé pošty v tomto období došlo, když roku 1820 bylo nařízeno malou poštu v Praze zrušit.

Z hlediska vzácnosti dokumentů i provozu malé pošty je ovšem je ovšem období od r. 1782 do 1784, kdy poštu spravoval soukromý podnikatel a zároveň poštovní Fr. G a r s i e. Zachoval se pravděpodobně jen jediný dopis s razítkem „P“, který byl podán na soukromé malé poště v Celetné ul. roku 1783. Dopis jest privátní, podaný na adresu do Levoče a je mi známa jen fotokopie uvedená v příručce ing. Edwina Müllera z roku 1960 (str. 79).

Rok po výstavě PRAGA 78 uveřejnil přítel Votoček (FILATELIE 1979/18) vzácný nález dopisu podaného na soukromé poště 24. 7. 1783, který je adresován do Kynšperka nad Ohří, avšak není opatřen žádným z písmenkových razítek, ale je na zadní straně opatřen černým otiskem p e č e t i d l a soukromé malé pošty. Taková pečeti měla poštovní „V šuplíku“ pouze pro pečeti úředních dopisů ve styku s nadřízeným úřadem anebo pro odbaven peněžních dopisů. Takové pečeti vlastnil tedy i Fr. Garsie a použil jej v tomto případě jako razítko. Tento otisk pečeti zařadil Votoček do druhého dodatku ku své monografii mezi razítka úřední a vysoce jej hodnotí 2000 body. Dopis předložil Votočkovi náš sběratel a když jsme nad tou vzácností při mé návštěvě u ing. Votočka společně o možnosti dalších nálezů, nenapadlo nás ani ve snu, že by se mohl najít podobný dopis, ale s originálním otiskem pečeti do v o s k u tedy p o s i t i v.

Štěstí, které ve svých úvahách o takových možnostech do budoucna přáli sběratelům jak p. Himmel, tak i Votoček, se tentokrát usmálo na mně, takže mohu nejen popsat, ale i obrazem doprovodit snad nejzávažnější nález z období provozu s o u k r o m é malé pošty v Celetné ulici. Jedná se o peněžní dopis podaný na soukromé malé poště dne 11. 8. 1783, který svými náležitostmi jak rukopisnými tak pečeti nejlépe vypovídá o funkci této instituce rok po zahájení její činnosti. Odesílatelem byla Rada Nového města pražského a opatřila jej svojí pečeti s textem SIGILLVM MAIVS NOVAE URBIS PRAGENSIS METROPOLITANAE. Není bez zajímavosti, že již v následujícím roce 1784 bylo Nové město sloučeno s dalšími třemi čtvrtěmi pod jeden magistrát staroměstský. Odesílatel napsal adresu perem: Am einen Löbliche Stadt Rath in Ungarisch Skalitz a vpravo nahoře označil místo podání Von Prag a též připojil zkratku NB, vše černým inkoustem.

Při jeho podání, jelikož se jednalo o dopis peněžní, musel býti obnos 50 zlatých vložen do zásilky až na poště před zrak zaměstnance pošty, který také dopis zapečetil a to čtyřmi pečeti do červeného pečeti vosku a dobře čitelnými texty: „K:K:PR: KLEINE POST: OBER AMT. – VRCHNÍ POŠTOVNÍ ÚŘAD CÍSAŘSKO KRÁLOVSKÉ PRAŽSKÉ MALÉ POŠTY“. Mezi dvěma pečeti na zadní straně je do vosku navíc ještě otištěn prst asi pravé ruky. Úřední pečeti poštovní obvykle nesvěřovali druhé osobě a je tedy m o ž n é, že dopis odbavil sám pan Fr. GARCIE? Zajímavá jest též zkratka „PR:“ v textu pečeti, kterou ing. Votoček překládá jako „PRAŽSKÉ“, i když stejně dobře by to snad mohla býti zkratka slov „PRIVAT“ anebo „PRIVILEGIERT“? To se ovšem již asi nedozvíme. Malá pošta pravděpodobně

vybrala poplatek i za dopravu dopisu, a tak při podání byla červenou rudkou vyznačena váha „L 6“ (6 lotů) a na pečetní straně výši poplatku, který odesílatel zaplatil „23“ (krejcarů. Současně byla připojena ještě poznámka: „Gegen Recepisse NB“. Podle tehdejší praxe musel býti peněžní dopis podán jako zapsaná – rekomandovaná zásilka.

Soukromá malá pošta v Celetné mohla však dopravovati zásilky jen do okruhu tří mil, a tak tento dopis musel býti předán k další dopravě na hlavní poštovní úřad na Malé Straně, který tehdy sídlil na Vlašském náměstí v Lichtenštejnských domech. Tento poštovní úřad opatřil zásilku červeným podacím razítkem Von Prag a perem vyznačil směr dopravy, zprvu „per Wienne“, což bylo škrtnuto a poté „per Brünn“. Pod těmito údaji je uvedeno : „Mit 50 Pt. B. Z. beschwerte“. Křížový škrť perem, což značilo, že zásilka byla zcela vyplacena, můžeme přisuzovati malé poště v Celetné, která poštovní poplatek vybrala, avšak musela se dělit s poštou státní.

Myslím, že dopis sám i náležitosti objasňují mnoho souvislostí tehdejšího poštovníctví v Praze a další zajímavosti a důležité údaje o provozu a existenci soukromé malé pošty v Praze Celetná 14., nalezneme v připojeném seznamu literatury, ze které jsem čerpal, i když zcela nevyužil v této mé krátké úvaze.

Prameny:

Dr. Karel Všetečka: K vývoji pražské pošty, FILATELIE 1971/14, str. 203

Ing. Edwin Müller, Předznámková razítka Rakouska – příručka, New York 1960

Edward Effenberger: Die Österreichische Post, Wien 1916, str. 63

Heinrich Himmel-Agisburg: Grätzer Klapperpost 1796 – 1847, Gratz 1970, vlastní náklad

Heinrich Himmel-Agisburg. Pražská malá pošta, Katalog výstavy PRAGA 78, str. 255

Ing. Emil Votoček, Razítka malé pražské pošty z roku 1783, FILATELIE 1979/18

Kundmachung vom K. K. Böhmischen Landesgubernium Prag 23. März 1819

Václav Konstant, Dvě razítka pražské malé pošty, FILATELIE 1978/24, str. 754

Ing. Emil Votoček, Monografie 14. díl, str. 48 a 2. dodatek k 13. a 14. dílu Monografie

Psáno pro www.kf0015.cz a přidáno: 1. 12. 2015